

God omsorg har verdi for alle barn

Ida Brandtzæg

Tilknytningspsykologene, Utdanningscenter og Klinik
post@tilknytningspsykologene.no

Stig Torsteinson

Silje Bjørnstad Holter

alle psykologspesialister

Vi verdsetter Fredrik Sylvester Jensens initiativ til en diskusjon om kompliserte utviklingsprosesser. Dessverre bommer han i referanser og slutninger.

Det gjør han i begge sine innlegg i Psykologtidsskriftet (Jensen, 2023a, 2023b).

Rune Flaaten Bjørk har allerede imøtegått en del av Jensens feilslutninger om arvelighetsforskning (Bjørk, 2023). Når Jensen argumenterer for at foreldre har liten innvirkning på barnets utvikling, viser han i tillegg til hypotesen om differensiell mottakelighet (Belsky et al., 2022), en hypotese om at noen mennesker påvirkes mer av miljøet enn andre. I dette motsvaret vil vi blant annet vise at hypotesen om differensiell mottakelighet ikke kan brukes til å konkludere med at foreldre har liten innvirkning på sine barn.

Orkidébarn og løvetannbarn

Som Jensen påpeker, er ikke hypotesen om differensiell mottakelighet noen ny tendens i utviklings- og tilknytningsfeltet. Men dagens forståelse av differensiell mottakelighet er langt mer sammensatt enn Jensen fremstiller det som: Forestillingen om at noen barn generelt er mer mottakelige for miljøet på tvers av kontekst, er i dag bestridt av feltets forskere. Ifølge hypotesen om differential susceptibility 2.0 («differensiell mottakelighet 2.0», vår oversettelse) fra frontforsker Belsky er mottakelige individer heller ulikt mottakelige overfor ulike miljøpåvirkninger (Belsky et al., 2022). Belsky et al. viste for eksempel at barn med et genetisk bilde som indikerte høy mottakelighet for miljø, ikke nødvendigvis profitterte på både økt barnehagekvalitet og kortere tid i barnehagen.

Noen av barna ble bare påvirket av kvalitet, og noen barn ble bare påvirket av tid. Det genetiske bildet kunne dermed ikke predikere hvem som profitterte på hva. Ut fra orkidé- og løvetannmetaforen kan man altså si at et individ kan være orkidé overfor miljøets påvirkning på ett område, og løvetann på et annet, nærliggende område. Med 2.0.-hypotesen i bakhodet blir det mildt sagt komplisert å forutsi hvilket barn som profitterer på hva av ulike miljøpåvirkninger. Mulighetene for variasjon er enorme.

Les andre innlegg i debatten.

Jensen hevder at hypotesen om differensiell mottakelighet bør inn i klinisk praksis. Runze et al. (2022), derimot, fant at barnas atferdsvansker og stress ble mindre idet foreldrene ble mer sensitive etter en foreldreintervensjon. Det skjedde uavhengig av hvorvidt barna var blitt klassifisert som «særlig mottakelige» genetisk sett.

Ut fra dagens kunnskapsstatus er det verken mulig eller etisk forsvarlig å skille ut grupper av barn som er mest mottakelige for psykologiske intervensjoner, fremfor å tilby universelle foreldreveiledningsprogrammer, slik Jensen foreslår. Dette ståstedet støttes også av en nylig

oppsummeringsartikkel om den kliniske nytten av mottakelighetsmodellen for ungdom (Assary et al., 2023). Dette betyr ikke at kunnskap om miljømessig mottakelighet på sikt ikke vil bidra til forståelse av de komplekse sammenhengene mellom arv og miljø – på måter som vil kunne endre det kliniske feltet. Men dette vet vi ikke nok om i dag.

Tendensiøs gjengivelse

Vi reagerer på Jensens tendensiøse gjengivelse av forskningen. En del av studiene Jensen baserer argumentene sine på, konkluderer faktisk motsatt av det han selv gjør. I sitt siste tilsvare (Jensen, 2023b) skriver Jensen at fordi «miljøfaktorer utenfor familien og arv» blir viktigere fra ungdomstid til voksen alder, er foreldres påvirkning «forsvinnende liten». Han refererer til en metaanalyse fra 2010 av Fearon et al. som ikke støtter opp under Jensens påstander.

Vi reagerer på Jensens tendensiøse gjengivelse av forskningen

Det er likevel slik at studien Jensen trolig refererer til (Fearon et al., 2014), indikerer at arvbarheten for tilknytningskvalitet øker i ungdomsalder. Like fullt hevder Fearon med all tydelighet at forskning på tilknytning klart demonstrerer relasjonelle erfaringers omfattende betydning for barns utvikling (Fearon & Schuengel, 2021, s. 29).

Et annet eksempel er når Jensen refererer til Abramson et al. (2020) for å underbygge at foreldres «forsvinnende» lave påvirkning også gjelder «eksternaliserende atferd, angstsymptomer, depressive symptomer, intelligens og holdninger og på utvikling av empati». Abramson og kollegers metaanalyse om ulike former for empati konkluderer faktisk motsatt med det Jensen påstår. Studien finner ikke støtte for hypotesen om at arvbarheten for empati økes med alder. Derimot fant studien at barn i samme familie var mer like hverandre når det gjelder kognitiv empati (å forstå andres følelser), noe som snarere er et argument for foreldres miljømessige påvirkning på denne egenskapen.

Vi ønsker ikke å avfeie at «individer i økende grad [med alderen] søker ut og påvirker sine egne miljøer i tråd med sine genetiske disposisjoner», som Jensen skriver. Dette er veldokumentert på flere områder (f.eks. Plomin, 2018). Men det er konklusjonen Jensen trekker – at man ut fra dette kan slutte at foreldre generelt har liten påvirkning på barns og unges utvikling generelt – som er feil og forenklet.

Universelle tiltak

Et siste eksempel er når Jensen i sin første kronikk skriver at 1 av 5 barn er særlig mottakelige for påvirkning fra miljøet, med henvisning til Boyce (2016). Dette tallet gir lite mening i lys av hypotese 2.0. For å avgjøre hvor mange barn som kan regnes som mottakelige, må vi først vite hva i omgivelsene barna skal være mottakelige for. Dessuten viser forholdstallet 20 % i Boyces artikkel ikke til forekomsten av «mottakelige» barn generelt, men til forekomsten av barn med en genvariant som gjør dem særlig sårbare for blyforgiftning. Denne gruppen barn førte til at grenseverdien for blyforgiftning ble satt betraktelig lavere for alle barn, altså et universelt tiltak – ikke et spesifikt tiltak rettet mot de sårbare. Beskyttelse fra dette nevrotoksinet for de mest sårbare og sensitive barna især er dermed blitt et gode for alle, skriver Boyce.

Jensen er bekymret for at universelle tiltak vil fremme maktesløshet og opplevd inkompetanse. Oppmerksomhet og forskning rundt eventuelt negative utilsiktede konsekvenser av foreldreveiledning er absolutt viktig. Vi betrakter imidlertid universelle tiltak som mindre inngripende og mindre

stigmatiserende enn tiltak rettet mot spesifikke grupper. Det er et frivillig tilbud, og foreldre melder seg på fordi de har lyst og er interessert. Kvalitative studier peker på hvordan foreldreveiledningstiltak rettet mot enkeltgrupper kan signalisere at denne gruppens omsorgspraksis ikke holder mål. Tiltak rettet mot den generelle befolkningen blir oppfattet annerledes (se Sundsbø, 2021, for en diskusjon). Inntil videre gir forskningsfunn mer grunn til å tro at foreldre opplever seg mer kompetente og trygge i egen rolle etter deltakelse på foreldreveiledningstiltak, enn det motsatte (Brekke et al., 2022).

I likhet med Jensen liker vi Winnicots begrep «good enough parenting» (Winnicott, 1953). For oss er begrepet en erkjennelse om at vi mennesker alltid vil komme til kort. Perfeksjon er ikke oppnåelig for oss. Winnicots begrep åpner for at alle kan reflektere over eget foreldreskap fra tid til annen uten å måtte forsvare seg. «Good enough» representerer et åpent og undrende ståsted som gir foreldre muligheter for å gjøre justeringer og reparasjoner i forholdet til sitt unike barn også med tanke på dets biologiske følsomhet.

Biologisk følsomhet

Ingen av forskerne som Jensen refererer til, trekker bastante konklusjoner. Selv ikke Belsky, som er frontforsker på feltet. De understreker at forskningsfeltet er i sin spede begynnelse. Det er mye vi ikke vet om biologisk følsomhet for innvirkninger fra omsorgsmiljøet. Vi har ingen sikkerhet om hvem som vil være mer eller mindre biologisk mottakelig for ulike former for tiltak.

Dette er utgangspunktet for den reviderte mottakelighetsmodellen 2.0. Jo mer det forskes, jo mer kompliserte sammenhenger mellom arv og miljø finner man. Trolig vil vi også se en mottakelighetsmodell 3.0 og en 4.0. Ingen forskere mener at mottakelighetshypotesen kan anvendes som organiserende teori for psykologisk praksis i dag, slik Jensen foreslår. Det er derimot bred enighet om at alle barn vil blomstre ved gode betingelser. Derfor bør vi også arbeide for at flest mulig barn har best mulig oppvekstmiljø, som i blyforgiftnings-eksempelet til Boyce. Det har en verdi for det enkelte barn, biologisk sårbart eller ikke, å bli behandlet på en god måte.

Merknad: Forfatterne jobber til daglig med foreldreveiledning

Referanser

- Abramson, L., Uzefovsky, E., Toccaceli, V. & Knafo-Noam, A. (2020). The genetic and environmental origins of emotional and cognitive empathy: Review and meta-analyses of twin studies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 114, 113–133. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2020.03.023>
- Assary, E., Krebs, G. & Eley, T. C. (2023). Practitioner Review: Differential susceptibility theory: might it help in understanding and treating mental health problems in youth? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13801>
- Belsky, J., Zhang, X. & Saylor, K. (2022). Differential susceptibility 2.0: Are the same children affected by different experiences and exposures? *Development and Psychopathology*, 34(3), 1025–1033. <https://doi.org/10.1017/S0954579420002205>
- Bjørk, R. F. (2023). Foreldre har avgjørende betydning for barns utvikling. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 60(7), 446–447. <https://psykologtidsskriftet.no/debatt/2023/06/foreldre-har-avgjorende-b...>
- Boyce, W. (2016). Differential Susceptibility of the Developing Brain to Contextual Adversity and Stress. *Neuropsychopharmacology*, 41, 142–162. <https://doi.org/10.1038/npp.2015.294>

- Brekke, I., Smith, O. R. F., Skjøsberg, E. E., Holt, T., Helland, M. S., Aarø, L. E., Røysamb, E., Røsand, G.-M., Torgersen, L., Skar, A.-M.S. & Aase, H. (2022). Effectiveness of the International Child Development Programme: Results from a randomized controlled trial. *Child & Family Social Work*, 28(2), 417–431. <https://doi.org/10.1111/cfs.12973>
- Fearon, P., Shmueli-Goetz, Y., Viding, E., Fonagy, P. & Plomin, R. (2014). Genetic and environmental influences on adolescent attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(9), 1033–1041. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12171>
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A. M. & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development*, 81(2), 435–456. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x>
- Fearon, R. P. & Schuengel, C. (2021). What Kinds of Relationships Count as Attachment Relationships? I R. A. Thompson, J. A. Simpson & L. J. Berlin (Red.), *Attachment: The fundamental questions*. Guilford Publications.
- Jensen, F. S. (2023a). Det er «miljøkrise» i tilknytningspsykologien. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 60(6), 380–383.
- Jensen, F. S. (2023b). Familiemiljøets betydning er overvurdert. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 60(8). <https://psykologtidsskriftet.no/kronikk/2023/05/det-er-miljokrise-i-tilk...>
- Plomin, R. (2018). *Blueprint: How DNA makes us who we are*. The MIT Press.
- Runze, J., Pappa, I., Van IJzendoorn, M. H. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2022). Conduct problems and hair cortisol concentrations decrease in school-aged children after VIPP-SD: A randomized controlled trial in two twin cohorts. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 15026. <https://doi.org/10.3390/ijerph192215026>
- Sundsbo, A. O. (2021). Parenting Support and its Different Functions – Parents' Experiences. A Case Study from Norway. *Journal of Social Policy*, 51(4), 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0047279421000234>
- Winnicott, D. W. (1953). Transitional objects and transitional phenomena. *International Journal of Psycho-Analysis*, 34, 89–97.